

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU,
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK
31000 Osijek, Europska avenija 24
OIB: 46627536930MB:03014347
Žiro račun:2340009-1110548337 (PBZ)IBAN:HR6723400091110548337
Telefon: **385(031)211-218 Telefaks: **385(031) 211-218
e-mail: gisko@gskos.hr [www: www.gskos.unios.hr](http://www.gskos.unios.hr)

ANALIZA STANJA U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA **OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE ZA 2025. GODINU**

1. Mreža školskih knjižnica

U Osječko-baranjskoj županiji djeluje ukupno 99 školskih knjižnica upisanih u Sustav statističkih podataka o knjižnicama, od čega je u 20 škola osnivač Grad Osijek (osnovne škole u Osijeku), Županija je osnivač 77 matičnih škola (52 osnovne škole i 24 srednje škole i Srednjoškolski đački dom Osijek), Republika Hrvatska je osnivač Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u RH, pravna osoba - Provincijalat Hrvatske pokrajine Družbe Isusove osnivač je Isusovačke klasične gimnazije s pravom javnosti u Osijeku.

U ustroju osnovnih škola Županije djeluju i škole sa specifičnim programima i to:

- Centar za odgoj i obrazovanje "Ivan Štark" u Osijeku je odgojno obrazovna ustanova za djecu i odrasle osobe s lakšim, umjerenim i težim intelektualnim teškoćama te utjecajnim teškoćama u razvoju. Ova škola ima regionalno značenje, a pri osnovnim školama u Osijeku, Đakovu, Valpovu, Donjem Miholjcu i Đurđenovcu djeluju posebni odjeli za učenike s teškoćama u razvoju. Centar ima knjižnicu u sastavu koja se ubraja u osnovnoškolske knjižnice.
- Prosvjetno kulturni centar Mađara u Republici Hrvatskoj u Osijeku pohađaju učenici osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, a nastavu slušaju na mađarskom jeziku. Centar ima knjižnicu u sastavu koja se ubraja u osnovnoškolske knjižnice.
- Glazbena škola Franje Kuhača Osijek koju pohađaju daroviti učenici osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta u području glazbene umjetnosti. Knjižnica nije aktivna, samo je tijekom 2020./21. bila zaposlena knjižničarka koja je odradila pripravnički staž.
- Osnovna glazbena škola „Kontesa Dora“ u Našicama, koju pohađaju učenici osnovnoškolskog uzrasta.
- Umjetnička škola u Belom Manastiru, koju također pohađaju učenici osnovnoškolskog uzrasta, a čiji je osnivač Grad Beli Manastir, dok u OŠ „A. Harambašić“ Donji Miholjac, „I. G. Kovačić“, Đakovo, M. P. Katančića, Valpovo djeluju odjeli osnovne glazbene škole.
- Centar za autizam je javna ustanova koja obavlja odgojno-obrazovni i rehabilitacijski rad za djecu, učenike i odrasle osobe s poremećajima iz autističnog spektra, sukladno njihovim razvojnim potrebama, mogućnostima i sposobnostima.

Umjetničke škole, Glazbena škola Franje Kuhača Osijek, Osnovna glazbena škola Kontesa Dora Našice i Umjetnička škola Beli Manastir nemaju ustrojenu knjižnicu. Knjižnicu nema ni Centar za autizam.

U Osijeku djeluju i gimnazija Gaudeamus, prva privatna srednja škola u Osijeku s pravom javnosti, Edukos gimnazija te Waldorfska škola u Osijeku, ali bez knjižnica u sastavu.

Knjižnica Gimnazije i Srednjih škola Beli Manastir obavlja knjižničnu djelatnost za sve 3 belomanastirske srednje škole.

2. Prostor i oprema

Ukupan prostor školskih knjižnica Osječko-baranjske županije iznosi 6613 m² (prosjeak je 66,79 m² po knjižnici), od čega je čak 98,8 % prostora dostupno korisnicima, tj. školske knjižnice većinom nemaju još posebno izdvojena spremišta za knjižničnu građu. Ukupan prostor osnovnoškolskih knjižnica je 4232 m² (prosjeak 58,7 m² po knjižnici), a ukupan prostor srednjoškolskih knjižnica 2381 m² (u prosjeku je 88,1 m² po knjižnici). Minimalni prostor prema Standardu¹ (čl. 22.) zadovoljava 14 % školskih knjižnica Osječko-baranjske županije.

Osnovne škole su prostorom više ispod Standarda, u skladu s njime je samo njih 7 (7 %). Devet knjižnica osnovnih škola djeluje prostoru od 30 m² ili manje, dok su od njih dvije smještene u samo 20 m² (knjižnica OŠ Satnica Đakovačka i knjižnica OŠ Zmajevac) i ispunjavaju samo osnovne funkcije.

Od 107 područnih škola, njih 7 ima školsku knjižnicu.

Od ukupno 27 knjižnica srednjih škola u Osječko-baranjskoj županiji, njih 7 (25%) nalazi se u prostoru koji svojom veličinom zadovoljava propisane Standarde. Od ostalih 20 škola, dvije imaju vrlo mali broj učenika (Đurđenovac – 55; Dalj - 49), jedna je knjižnica učeničkog doma, a najteže stanje je u knjižnicama Srednje škole u Valpovu i knjižnici II. gimnazije u Osijeku, školama s velikim brojem učenika i velikim fondom, a knjižnicama ispod 60 m².

Specifičnost je što Knjižnica Gimnazije i Srednjih škola Beli Manastir obavlja knjižničnu djelatnost za tri škole pa se u sustavu statistike nalaze upisane Knjižnica Druga srednja škola Beli Manastir, Knjižnica Prva srednja škola Beli Manastir i Gimnazija Beli Manastir koje dijele jedan fizički prostor knjižnice, ukupne površine 100 m², što za svaku pojedinačnu knjižnicu iznosi 33,33 m², umjesto minimalno 86 za knjižnicu Gimnazije, odnosno propisanih 92 m² za knjižnice Prve i Druge srednje škole.

U Osječko-baranjskoj županiji još u dvije situacije više knjižnica dijeli prostor - Osijeku u istome prostoru djeluju Knjižnica Elektrotehnička i prometna škola Osijek i Knjižnica Strojarske tehničke škole Osijek (220 m² koje dijele), a u Đakovu prostor dijele Ekonomska škola Braća Radić Đakovo i Srednja strukovna škola Antuna Horvata Đakovo (dijeljenih 100 m²).

Još uvijek se ne nazire mogućnost rješavanja prostornih problema navedenih knjižnica.

Knjižnice ukupno imaju 1944 sjedeća mjesta za rad korisnika (u prosjeku 20 po knjižnici). Čak 34 % knjižnica ima prostor manji od Standardom propisanog čitaoničkog prostora za 14 do 28 mjesta, ovisno o veličini razrednog odjela. Srednja škola Dalj ima samo tri mjesta, još 5 škola ima četiri mjesta za korisnike, a ukupno 16 škola ima manje od 10 čitaoničkih mjesta.

Sve školske knjižnice opremljene su osobnim računalima. Ukupno je 298 računala, od toga je učenicima na raspolaganju 167 računala, dok čak 46 (46 %) školskih knjižnica uopće nema računala za učenike, iako je Standardom propisano najmanje 5 računala za škole do 400 učenika. Broj školskih knjižnica bez računala za učenike povećao se za 9,5% u odnosu na prethodnu godinu (s 42 na 46 knjižnica), čime se nastavlja trend smanjenja računalne opreme

¹ Standard za školske knjižnice (NN 61/2023)

u knjižnicama. Računalna oprema djelomično je zastarjela, a broj računala unatrag nekoliko godina s interesom i potrebama učenika opada.

Sve školske knjižnice Osječko-baranjske županije za svoje poslovanje koriste knjižnični softver MetelWin. U Hrvatskoj 3 % školskih knjižnica nema knjižnični program, od čega je u Osječko-baranjskoj županiji čak 4 knjižnice (0,31 % u ukupnom udjelu, 4 % za Županiju), i to sve četiri srednjoškolske knjižnice – Gimnazija i srednje škole Beli Manastir te Srednja škola Dalj.

3. Fond školskih knjižnica

Školske knjižnice Osječko-baranjske županije raspolažu zbirkama knjižne građe od ukupno 602 969 svezaka (što je prosječno 18,17 po potencijalnom korisniku).

Minimum knjižnične građe, prema Standardu, a s obzirom na tip knjižnice (čl. 13., st. 5.) još nije dostiglo 17 knjižnica, a od toga pet knjižnica ima fond manji od 2500 svezaka (OŠ Ladimirevci, OŠ Satnica Đakovačka, OŠ Vladislavci, Srednjoškolski đачki dom Osijek te OŠ Cvjetno Brijesće).

Školske knjižnice većinom ne inventariziraju časopise (njih 80 %), a mali ih broj u fondu čuva i novine (samo 11 % knjižnica). Fond čini samo 0,33 % periodike i novina, AVE građe 0,72 %, a 0,12 % čine igre i igračke.

U školskim je knjižnicama ukupno u 2025. nabavljeno 5355 naslova u 11 438 svezaka knjiga, tj. za 13,9 % više nego prethodne godine, što je izravna posljedica povećanih materijalnih sredstava utrošenih na program Cjelodnevne škole u kojemu sudjeluje 13 škola Osječko-baranjske županije (iako nisu sve uključene škole kroz CDS utrošile sredstva i za nabavu knjižnične građe). Uz i dalje vidljiv pozitivan trend rasta, povećanje nabave u 2025. godini nešto je umjerenije u odnosu na prethodnu godinu. Najviše je građe u knjižnice pristiglo kupovinom, 2843 naslova u 8132 sv. (71 %). Darom je pribavljeno 2488 naslova u 3282 sv. knjiga. Većinom se nabavljaju knjige, čak 98,3 % čini nabava knjiga u odnosu na nabavu ostale vrste građe.

Nabavu knjižne građe prema Standardu (čl. 13., st. 8., najmanje 0,5 jedinica po učeniku i učitelju, odnosno nastavniku, odgajatelju i stručnom suradniku) ispunilo je samo 25 knjižnica, dok su sve ostale knjižnice u prosjeku nabavile 102 knjige. Od navedenih, 24 su knjižnice osnovnih škola i samo jedna srednjoškolska knjižnica.

Obnova fonda je nezadovoljavajuća, prvenstveno zbog dugogodišnjeg nedostatka namjenskih sredstava za nabavu građe za školske knjižnice (osim građe sufinancirane sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja), a nabavlja se gotovo isključivo knjižna građa i to uglavnom lektirni naslovi. U nabavi građe osnivači sudjeluju minimalno, kao i prinove knjiga vlastitim sredstvima.

Iako su velika odstupanja u nabavi građe u odnosu na Standarde, najvidljivija su u nabavi periodike i neknjižne građe. Nabava časopisa, novina i ostale građe iznosi 1,04 %, AVE 0,35 %, a igara i igračaka 0,27 %, no knjižničari navode kako nema stvarnih potreba za tim vrstama građe. Nabava neknjižne građe, kao i njezine posudbe, u stalnom je padu iz više razloga: nedostatak financijskih sredstava za nabavu građe, brzo zastarjevanje medija na kojim su pohranjeni sadržaji, nedostatak i zastarjevanje uređaja za reprodukciju AVE građe, dostupnost AV i elektroničkih sadržaja na internetu.

4. Članstvo

Broj članova školskih knjižnica ovisi o broju učenika. U pravilu su svi učenici i zaposlenici članovi knjižnice, dio njih su aktivni posuđivači (25 700), a ostali koriste prostor i usluge knjižnice za različite potrebe, osobne ili organizirane aktivnosti. Ukupno je upisano 32 235 korisnika školskih knjižnica, od čega je 27 533 učenika (85,4 %).

Prema prikupljenim podacima aktivni posuđivači čine 77,4 % u odnosu na ukupan broj osoba populacije koju treba uslužiti tj. potencijalne korisnike (33 182). Iako je ukupan broj korisnika školskih knjižnica i dalje u blagom padu (srazmjerno broju učenika), u 2025. godini vidljiv je manji porast broja aktivnih posuđivača i njihovog udjela u odnosu na potencijalne korisnike.

5. Posudba i korištenje knjižnice

U izvještajnom razdoblju za 2025. godinu posuđeno je ukupno 203 903 jedinica građe, što je za 7 038 jedinica građe manje u odnosu na 2024. godinu (pad od 3,34 %), čime se nastavlja trend smanjenja posudbe drugu godinu zaredom nakon prethodnog trogodišnjeg razdoblja kontinuiranog rasta, a najveći pad dolazi iz srednjoškolskih knjižnica (74 % ukupnog pada u 2024. i 72 % u 2025.). Građa se uglavnom posuđuje izvan knjižnice (82,56 %). Posuđuju se pretežno knjige, dok je posudba ostale građe neznatna (0,31 %).

Prosječno broj posudbe po populaciji koju knjižnica treba uslužiti je 6,69 knjiga, dok je u osam školskih knjižnica, i to srednjoškolskih, broj posudbe po populaciji koju knjižnica treba uslužiti manji od 1 knjige po korisniku.

Broj fizičkih posjeta (315 458) iznosi 84,4 % ukupnog broja posjeta (373 656) školskim knjižnicama.

Školski knjižničari svojim raznovrsnim aktivnostima vrlo dobro ispunjavaju zahtjeve sustava i razvijaju se kao mjesto cjeloživotnog učenja. Uspjeli su organizirati i provesti čak 2166 različitih knjižničnih događanja i radionica, od čega 881 knjižnično događanje za 23 257 posjetitelja te 1285 edukacijskih radionica za 20 998 polaznika. Postotak dosegnute ciljane populacije manji od 50 % je u 17 škola.

6. Djelatnici

U školskim knjižnicama Osječko-baranjske županije 88,75 je knjižničara na PRV, ukupno 104 knjižničara, dvije su nestručne zamjene.

U 72 osnovnoškolske knjižnice zaposleno je 77 djelatnika, od toga 54 knjižničara s punim radnim vremenom, 1 škola ima 1,5 radno mjesto knjižničara, jedna škola ima 0,75 radno mjesto knjižničara, a 16 škola knjižničara na pola radnog vremena (0,5 PRV) i dvije nestručne zamjene na 0,5 PRV (u OŠ Jelisavac i OŠ Zmajevac).

U 27 srednjoškolskih knjižnica radi 27 djelatnika, od toga je 18 knjižničara s punim radnim vremenom, 2 škole imaju 1,5 radno mjesto knjižničara na PRV, jedna škola ima dva zaposlena knjižničara na PRV, tri škole imaju knjižničara na 0,5 PRV, a tri škole nemaju zaposlenog knjižničara.

Školski se knjižničari aktivno uključuju u permanentno obrazovanje. U izvještajnom razdoblju stručni djelatnici iskoristili su i brojne mogućnosti stručnog usavršavanja, tako je njih 103 ostvarilo ukupno 7156 sati stručnog usavršavanja.

7. Proračun i troškovi

Za školske knjižnice Osječko-baranjske županije u 2025. iz proračuna je izdvojeno ukupno 2.720.783,86, € (što je za 201.863,84€ više u odnosu na 2024. godinu, a 399.476,33 € više nego u 2023.). Najviše, čak 97,06 % (2.642.384,04€) izdvojilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Od ukupnih rashoda za knjižnice (2.722.315,60€), 94,77 % su troškovi bruto osobnih dohodaka za knjižnično osoblje, 3,97 % čine troškovi nabave građe, dok svega 0,23 % iznose troškovi edukacije za osoblje u knjižnici. Iako su troškovi edukacije i prethodnih godina bili niski, u 2025. godini bilježi se dodatno smanjenje ulaganja u stručno usavršavanje knjižničnog osoblja. Edukacije su plaćene za 36 školskih knjižničara, što je znatno manje u odnosu na 51 knjižničara prethodne godine, dok je prosječni iznos po knjižnici sa 112,76 € pao na 65,18 €.

Za nabavu knjižnične građe za potrebe školskih knjižnica u 2025. godini utrošeno je 108.317,33 €, što je za 14.615,85 € manje nego prethodne, 2024. godine, no i dalje za 17.233,58 € više u odnosu na 2023. godinu. Najviše sredstava izdvojilo Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, 61.277,81 € (56,57 %), 15,17 % sredstava knjižnice su za nabavu knjižnične građe pribavile iz vlastitih sredstava, a 5,73 % su ostala proračunska sredstva (Županija, Grad, Općina). U odnosu na prethodnu godinu vidljiv je porast sudjelovanja osnivača u financiranju nabave knjižnične građe – njihov udio povećao se s 11,54 % na 20,16 % ukupnih sredstava, što predstavlja pozitivan pomak u ulaganjima u školske knjižnice. Ipak, u 28 knjižnica osnivač nije sudjelovao u nabavi građe za školsku knjižnicu, od čega u 21 osnovnoškolskoj knjižnici. Prema vrstama osnivača, Grad nije sudjelovao u nabavi u 12 (od 20) knjižnica, a Županija u 14 (od 77) knjižnica.

8. Zaključno

Osječko-baranjska županija svojom površinom od 4155 km² pokriva 7,3 % površine Republike Hrvatske, podijeljenom u 42 administrativne jedinice: 7 gradova, 35 općina i 263 naselja. Prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2021. godine u Županiji živi 258 026 stanovnika što je 6,6 % stanovništva Republike Hrvatske. Značajan je to pad broja stanovnika (skoro 46 000, 15 %), a što se uvelike održava i na broj učenika u osječko-baranjskim školama, kao i na školske knjižnice.

U školskoj godini 2024./2025. bilo je upisano 28 686 učenika, raspoređenih u 1871 razrednih odjeljenja (što je za 185 manje u odnosu na prethodnu godinu). Istovremeno se smanjuje i broj učenika po jednom razredu i trenutno je prosjek samo 15,3 učenika po jednom razredu. Nastavak pada broja učenika i razrednih odjeljenja potvrđuje dugotrajan negativan demografski trend čije se posljedice sve izraženije odražavaju na funkcioniranje školskog sustava, a posredno i na rad te održivost školskih knjižnica. Smanjivanjem broja učenika i razreda javlja se problem tehnološkog viška nastavnog osoblja te je upitan i opstanak područnih škola, a koje su nerijetko i jedino kulturno središte mjesta.

Sukladno svemu iznesenom upitna je održivost postojećeg sustava, te sva nastojanja treba usmjeriti na održavanje i unapređivanje postojećih školskih knjižnica kao važnih obrazovnih, informacijskih i kulturnih središta škole i lokalne zajednice.

S obzirom na koeficijente izvodljivosti Standarda za školske knjižnice, u lipnju 2023. je bio rok za ispunjavanje sljedećih stavki (stupali na snagu odmah nakon donošenja standarda):

- prostor knjižnice – izgradnja nove školske ustanove, dogradnja i rekonstrukcija postojećih (nadograđena OŠ Cvjetno Brijesće otvorena 2019. ne zadovoljava, a SŠ Donji Miholjac otvorena 2023. i I. gimnazija Osijek otvorena 2025. zadovoljavaju Standard)
- računalni program za knjižnično poslovanje (još četiri, tj. dvije škole nisu ispunile)
- obrada knjižnične građe (nije zadovoljeno u četiri škole koje nemaju knjižnični program, i u većem broju škola, posebice osnovnoškolskih jer nisu završili automatizaciju poslovanja)
- knjižnična građa – minimalan fond i nabava (minimum knjižnične građe, a s obzirom na tip knjižnice još nije dostiglo 17 knjižnica, a od toga pet knjižnica ima fond manji od 2500 svezaka. Nabavu knjižne građe prema Standardu nije ispunilo 74 knjižnice, a samo 25 je)
- stručno usavršavanje stručnih knjižničarskih djelatnika (sudjeluju u stručnom usavršavanju na svima razinama, najviše putem webinarima, manje uživo na Informativnim utorcima i srijedama u organizaciji RMS-a, predavanjima u organizaciji DKSBS-a, a najmanje uživo u organizacijama na nacionalnoj razini zbog nedostatka financiranja)
- Pravilnik o radu (korištenju) knjižnice (u većini škola je javno dostupan i uređen ili su u tijeku izmjene i usklađivanje s novim Standardom)

Standardi koji su se morali postići do kraja 2024. godine:

- oprema – tehnička i računalna oprema (čak 46 školskih knjižnica (većinom osnovne škole) uopće nema računala za učenike)
- javno dostupan katalog na mreži (OPAC) (4 srednjoškolske knjižnice u Osječko-baranjskoj županiji nemaju knjižnični program).
- stručni knjižničarski djelatnici (u dvije školske knjižnice rade nestručne zamjene na 0.5 PRV ili i manje)
- radno vrijeme školske knjižnice (usklađeno je prema radnom vremenu školske ustanove, i u većini škola je knjižnica cijelo vrijeme dostupna korisnicima)
- plan rada (programi školske knjižnice sastavni su dio školskog kurikulumu i godišnjeg plana i programa škole, uvršteni u javno dostupne školske kurikulume)

Standardi označeni koeficijentom izvodljivosti 2 morali su se postići do kraja 2025. godine:

- oprema – knjižnični namještaj (relativno zadovoljavajući, trebao bi se osuvremeniti i uskladiti veličine prema Standardima)

Standardi označeni koeficijentom izvodljivosti 3 moraju se postići do kraja 2027. godine:

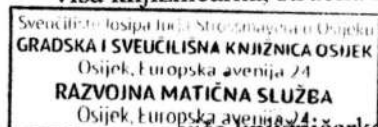
- prostor knjižnice (minimalni prostor prema Standardu zadovoljava samo 18 % školskih knjižnica Osječko-baranjske županije. U samo 6 osnovnih škola prostor knjižnice je u skladu sa Standardom, dok devet knjižnica osnovnih škola djeluje u knjižnicama od 20-30 m². Knjižnice se izmještaju, rjeđe u namjenske i bolje prostore, češće u neprimjerene).

Kao najveći problemi za izdvojiti su prostorni problemi i neodgovarajuće financiranje knjižničkog fonda. Standard za školske knjižnice poziva na obvezu osnivača da osigura nužne uvjete za osnivanje, optimalan rad i kontinuirani razvoj knjižnica, kako u prostornom, tako i u stručnom smislu. Važno je prepoznati smještaj školske knjižnice na frekventnoj i korisnicima lako dostupnoj lokaciji u središtu škole te unutar njih stvoriti ugodan prostor, dnevni boravak učenika u okruženju stručno sređene knjižnične građe. Knjižnični fond mora se kontinuirano izgrađivati nabavom nove građe, sukladno raspoloživim sredstvima u državnom proračunu i proračunu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a najmanje 0,5 jedinica po učeniku i učitelju, odnosno nastavniku, odgajatelju i stručnom suradniku.

Praćenjem i vrednovanjem kvalitete postojećih školskih knjižnica uočeno je da su predstavljeni pozitivni rezultati izravan rad knjižničara, njihovoga entuzijazma i kreativnosti, a s obzirom na uvjete u kojima djeluju.

U Osijeku, svibanj 2026.

Ivana Turk,
viša knjižničarka, stručna suradnica u Razvojnoj matičnoj službi

Ivana Turk

dr. sc. Marijana Špoljarić Kizivat,

viša knjižničarka, voditeljica Razvojne matične službe

M. Špoljarić Kizivat